

Satu Rantala

Kuinka muistamme kehykset?

Museologian proseminaaritutkielma loi katsauksen kehysten luettelointi- ja dokumentointikäytänteisiin. Mitä ovat kehykset ja kuinka niitä kohdellaan museoiden kokoelmahallinnassa?

Koska viimeksi ostit museokaupasta postikortin, jonka kuvassa oli teoksen kera myös kehykset? Onko kehys osa taideteosta, ja kuinka kehyksiä tulisi käsitellä museokokoelmissa? Otin ensiaskeleeni aiheen pohdintaan museologian proseminaaritutkielmassa, jossa selvitin laajalla kyselytutkimuksella kehysten luettelointi- ja dokumentointikäytänteitä museoissa.

Tutkimuksen innoittajina olivat itse kehykset – kiinnostus niiden ulkomuotoon, materiaalirakenteeseen ja erityisesti merkitykseen taideteosten ympärillä sekä käsityötaidon luomuksina. Kehyksistä on kirjoitettu paljon tyylihistorian ja konservointikertomusten kautta, mutta silti ne ovat usein unohdettu esineryhmä. Mikä merkitys onkaan kehyksellä kiinteänä osana keskiaikaista alttarikaappia, irrotettavana elementtinä 1500-luvun maallisen muotokuvan ympärillä tai kehysten puuttumisella modernistisen teoksen reunuksilta? Tällainen pohdinta vahvisti ajatustani, ettei kehyksiä pitäisi ohittaa kokoelmahallintaan ja säilyttämiseen liittyvissä kysymyksissä, joten päätin selvittää asiaa käytännössä.

Kehys kuuluu espanjalaistyyliseen naisen muotokuvaan. Valmistaja ja ajoitus eivät ole tiedossa. Kuva: Satu Rantala

Kehyksen takana oleva leima kertoo, että tekijä on Taide- ja kehysliike Linnonen Helsingistä ja valmistusvuosi on 1948. Kuva: Satu Rantala

Monimerkityksiset kehykset

Kehykset ovat esineitä, jotka voisi yksinkertaisimmillaan määritellä kahden tekijän kautta: muoto ja liittyminen teokseen, maalaukseen tai muuhun kuvaan. Kehyksen tärkeimpinä tehtävinä nähdään usein

maalauksen suojaaminen sekä vaikutus teoksen tulkintaan ja havaitsemiseen¹. Niin kehyksellä kuin teoksella on aina myös syntytarinansa. Ne ovat voineet kulkea samaa kulttuurihistoriallista polkua, jolloin tekijät, omistajat ja ajallinen ja paikallinen ilmeneminen ovat myös yhteisiä. Konkreettisia kehyksiä on monenlaisia. On alttarikaappeja ja ikonien kiota-kaappeja, vaikutusvaltaisia trofee-kehyksiä² ja yksilöllisiä taiteilijakehyksiä³, lasillisia paperipohjaisten teosten kehyksiä ja kopioiksi teetettyjä olosuhdekehyksiä. Kehykset ovat muokkautuneet osana materiaalista kulttuuria kietoutuen niin taiteeseen, huonekaluihin ja interiööreihin kuin niiden historiaan, tyyliin ja kaiken tämän aikaan saaneeseen sosiaaliseen yhteiskuntaan⁴. Myönnettäköön siis, että on haaste tutkia näiden esineiden asemaa museoissa viittaamalla koko joukkoon yksioikoisesti sanalla *kehykset*.

Kehyksen ja taideteoksen keskinäistä suhdetta on kuvailtu avioliitoksi, joka on valitettavan epätasa-arvoinen ja päättyy harmittavan usein eroon⁵. Kehykset ovat teoksilleen usein alisteisessa asemassa ja niitä on vaihdettu vaikkapa muuttuneen maun myötä. Vain harvoin kokoelmassa oleva kehys ja teos ovat toisilleen alkuperäinen pari.⁶ Tämä on aiheuttanut kehysten tutkijoille päänvaivaa, ja kehysten ajoittaminen ja kontekstin määrittely onkin usein vaikeaa. Museoiden suhtautumisella kehyksiin sekä kehysten luettelointiperiaatteilla ja dokumentoinnin tasolla on siis asiaan suuri vaikutus. Tiedon määrä vaikuttaa luettelointihalukkuuteen ja luettelointi tiedon määrään ja säilymiseen.

Mitä välineitä museoilla sitten on edes harkita kehysten luettelointia? Museoalan asiasanastossa ”kehykset” löytyvät *esineistä*, kuten myös taulut, maalaukset, jalustat, peilit ja koristeet. Sen sijaan kehyksiä ei löydy esimerkiksi *taidehistoriasta ja koristetaiteesta*, jossa on mm. kipsikoristeet, kultaus, maalaukset, puuleikkaukset, taidekäsityö ja pahkatyöt.⁷ MASA ei ole luokittelujärjestelmä, mutta kuvaa sitä, kuinka erilaisia kulttuurin osia voidaan ajatella. Valtion taidemuseon luettelointiohjeessa kehyksiä ei ole suoraan ohjattu mihinkään pää- tai erikoisluokkaan. Kehykset rinnastetaan kuitenkin teoksen jalustaan: ”Teokseen kuuluva kehys tai jalusta luetteloidaan osana teosta.”⁸

Kehys voi olla taiteilijan suunnittelema, tekemä ja olennainen osa teoksen symboliikkaa, kuten Akseli Gallen-Kallelan Ad Astra -maalauksessa. Kuva: AGK, kuvälähde: Gallen-Kallelan Museo

Kyselytutkimuksen tuloksia

Teettämäni kyselyyn vastasi 73 museota, ja se piirsi suuntaa antavan kuvan kehysten konkreettisesta käsittelystä museoissa. Kyselyn perusteella kehysten luettelointi- ja dokumentointikäytänteet vaihtelevat, eivätkä ole suurimmassa osassa museoita johdonmukaisia. Joitakin päälinjoja aineistosta oli kuitenkin löydettävissä.

Tulosten perusteella suurimmassa osassa (61,1 %) vastanneista museoista *edes osa* kehyksistä on luetteloitu kokoelmahallintaohjelmistoon, mutta yleensä itse kehys ei saa omaa inventointinumeroa. Hyvin yleistä on nähdä kehys ja teos luetteloitaessa yhtenä kokonaisuutena. Joissain tapauksissa kehys on luetteloituna teoksen inventointinumeron alle, mutta harvemmin asemaa on vahvistettu merkitsemällä numero fyysisesti myös kehykseen. Yleisin peruste luetteloinnille on juuri kehysten käsittäminen osana kehys-teoskokonaisuutta, mitä kannatti yli puolet vastanneista. Seuraavaksi yleisintä on luetteloita kehys, koska se on alkuperäinen teokseen tai kantaa konkreettista tietoa kuten merkintöjä ja leimoja. Verraten usein luetteloinnin perusteena on asema niin kutsuttuna taiteilijakehyksenä tai kehysten kyky suojata teosta. Suurimmat syyt luetteloimattomuuteen olivat resurssien ja kehyksiin liittyvän tiedon puute. Lisäksi esille nousi kehysten semanttinen jaottelu museaalaisella mielenkiinnolla kohdeltaviin kehyksiin ja niin kutsuttuihin vaihtokehyksiin.

Dokumentointi painottuu kehysten kuvaamiseen. Valtaosassa museoita (50,7 %) kehykset dokumentoidaan osaksi teoksen luettelointitietoja tai mainitaan niissä vain lyhyesti esimerkiksi merkitsemällä kehysten mitat. Valokuvauskäytänteet ovat sen sijaan museoissa melko yhdenmukaisia, sillä kaksi kolmasosaa vastanneista kuvaa kehysten ja teoksen yhdessä. Toisaalta neljäsosa museoista ilmoitti käytänteiden myös vaihtelevan.

Kaikkiaan tutkimus antoi olettaa, että kehysten huomioiminen kokoelmahallinnassa vaatisi lisää tietoa sekä työkaluja arvottamiseen. Nyt kirjaamattomat periaatteet vaihtelevat suuresti. Museologisesti erityisen mielenkiintoista on se, miten kehysten museoarvo muodostuu. Kuinka kehys voi olla todistusvoimainen jostain kulttuurin ilmiöistä? Tätä aion pohtia tulevan pro gradu -tutkielman kautta.

Kirjoittaja on kehyskonservaattori (amk) ja museologian pääaineopiskelija Jyväskylän yliopistossa.

Lähteet:

Heydenryk, Henry 1963: *The Art and History of Frames. An Inquiry into the Enhancement of Paintings*. New York: James H. Heineman, Inc.

Karraker, Gene 2009: *Looking at European Frames – A Guide to Terms, Styles and Techniques*. Los Angeles: The J. Paul Getty Museum.

Ketonen, Helka (toim.) 2010: *Museotyöntekijän käsikirja 6: Taideteosten luettelointiohje*. Valtion taidemuseo, Kehittäminen ja yhteiskuntasuhteet KEHYS.

Lindgren, Liisa 2005: Hovikuvanveistäjä Burchardt Precht ja loistelias leijonantaljakehys. Julkaisussa: Kuojärvi-Närhi, R., Santala, M. & Tanhuanpää, A.: *Taiteen muisti – konservoinnin kerrostumia. Sinebrychoffin taidemuseon julkaisuja 1459–1197*. Helsinki: Sinebrychoffin taidemuseo, 224–231.

Mitchell, Paul & Roberts, Lynn 1996: *A History of European Picture Frames*. London: Merrell Holberton Publishers Ltd.

Penny, Nicholas 2010: *A Closer Look: Frames*. London: The National Gallery.

Leskinen, Riitta-Liisa (toim.) 1998: *Museoalan asiasanaston (MASA) systemaattinen osa*. Päivitetty 22.11.2004. Helsinki: Museovirasto.

Saatavuus: <http://www.nba.fi/fi/tietopalvelut/tietojarjestelmat/museoalan_asiasanasto> [Viitattu 18.1.2012]

1 Ks. mm. Heydenryk 1963: 4; Karraker 2009: 1; Mitchell & Roberts 1996: 8–10.

2 Hieno esimerkki Suomessa tutkitusta trofée-kehyksestä (teoksen kuva-aihetta attribuuttikoristein korostava kehys) löytyy Kaarle XI:n muotokuvan ympäriltä Sinebryhoffin taidemuseosta ja on luultavimmin Burchardt Prechtin työpajan tuotantoa. (Lindgren 2005: 224–231; Mitchell & Roberts 1996: 104).

3 Esimerkiksi Akseli Gallen-Kallelan teosten kehykset, kuten maalauksissa *Ad Astra*, *Symposion* ja *Mäntykoski* (mm. Mitchell & Roberts 1996: 113).

4 Ks. mm. Heydenryk 1963: 6; Penny 2010: 7.

5 Ks. mm. Penny 2010: 7; Mitchell & Roberts 1996: 8.

6 Penny 2010: 7.

7 Leskinen 1998.

8 Ketonen 2010: 40 (oma kursivointini)